

अस्वीकरण

नेपालीमा अनुवाद गरिएको मामिलाको निर्णय पक्षकारले आफ्नो भाषामा बुझ्नु को लागि मात्र हो। सबै व्यावहारिक र आधिकारिक उद्देश्यका लागि, फैसलाको अंग्रेजी संस्करण नै प्रामाणिक हुनेछ र कार्यान्वयनको उद्देश्यका लागि पनि अंग्रेजी भाषा मै जारी भएको फैसला मान्य हुनेछ।

[२०१९] ९ एस.सी.आर. ७५४

रञ्जित कुमार हलदार

बनाम

सिक्किम राज्य

(फौजदारी अपिल नं। सन् २०१४ को ४२७)

जुलाई २५, २०१९

[एल. नागेश्वर राव र हेमन्त गुप्ता, जेजे.]

दण्ड संहिता, १८६०: धारा ३०२-हत्या-अभियोजन मामिला के थियो भने पीडित-मृतक आफ्नो परिवारसँग अभियुक्तसँग काम गर्न गएका थिए-अभियुक्तले आफ्नो भतिजा र मृतककी पत्नीसँग मिलेर पीडितको हत्या गरी उनको शव उनीहरू बस्ने घरमा गाडे-मृतकको शव उनीहरूको निवास स्थानमा काठको भुइँमुनि लुकाए र फ्लोर हटाएपछि मृतककी श्रीमतीले दिएको खुलासा बयान बाबत बरामद गरिएको थियो-तलका न्यायालयहरूद्वारा अपीलकर्ताहरूको सजाय-अपीलमा, यो भनिएको थियो: त्यहाँ कुनै विवाद छैन कि अपीलकर्ताले घर बन्द गरी आफ्नो पैतृक गाउँमा गएपछि पुलिसले पहिलो पटक घरको ताला खोलेको थियो-घर उनको कब्जामा थियो र त्यो घरमा कसैको पहुँच थिएन र त्यसैले, उनको अनुपस्थितिमा कसैले घरमा प्रवेश गरेको तथ्य प्रमाणित गर्ने भार प्रमाण ऐनको धारा १०६ को सन्दर्भमा उनीमाथि थियो-अपीलकर्ताले अभियोजन पक्षका साक्षीहरूलाई आफूले भाडामा लिएको घरमा प्रवेश गर्ने सम्भावनाको सुझाव पनि दिएनन्-पीडब्लू-५ को गवाही कि घर अपीलकर्ताले भाडामा लिएको थियो प्रमाणित भयो। अपीलकर्ता प्रमाण ऐनको धारा १०६ अन्तर्गतको धारणालाई गलत प्रमाणित गर्नमा दयनीय रूपमा असफल भए-अभियुक्त महिलाको सम्बन्धमा, उनको खुलासा बयानमा माटो र ढुङ्गाले ढाकिएको काठको तख्तामुनि लुकेको शव बरामद गर्नु उनको दोषसिद्धि कायम राख्नका लागि उनको विरुद्धमा धेरै कडा आपत्तिजनक परिस्थिति थियो-यसबाहेक, पीडब्लू-२ को एक बयान थियो जसमा उनले स्वीकार

गरेकी थिङ्गन्- पीडब्लू-४, पीडब्लू-२ का पतिले यस गवाहीलाई समर्थन गरे-साथै मृतकको स्वेटर र माला जस्ता पहिरनबाट पीडब्लू-३ द्वारा मृत शरीरको पहिचान गरिएको थियो-कुनै पनि साक्षीहरूको मृत शरीर मृतकको थिएन भन्ने प्रभावमा प्रतिपरीक्षा गरिएको थिएन।- तलका दुवै अदालतहरूले मृतकको मृत्युका लागि जिम्मेवार व्यक्तिहरूको रूपमा अपीलकर्ताहरूको दोषसिद्धि सही रूपमा अभिलेख गरे-प्रमाण ऐन, १८७२-धारा १०६।

प्रमाण ऐन, १८७२:धारा १०६-प्रमाणको बोझ -धारा १०६ ले प्रमाणको बोझको बारेमा एउटा सामान्य नियम राख्छ-यो खण्ड उनीहरूको कर्तव्यको अभियोजनलाई राहत दिन प्रस्तुत गरिएको थिएन तर यो असम्भव वा गाह्रो अवस्थालाई सामना गर्न बनाइएको थियो जुन विशेष गरी अभियुक्तको ज्ञानभित्र थियो-दण्ड संहिता, १८६०-धारा ३०२।

प्रथम सूचना प्रतिवेदन: हत्याको मामिला-एफआइआर मूल रूपमा बङ्गाली भाषामा दर्ता गरिएको थियो जुन पछि नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको थियो-अनुवादकको जाँच नगरेकोमा-अभियोजन मामिलामा प्रभाव यस प्रकार आयोजित गरियो:पहिलो सूचना प्रतिवेदन मृत्युको सूचनाको सन्दर्भमा मात्र थियो-अनुसन्धान अधिकारीले पहिलो सूचना रिपोर्टमा सूचनादाताले दिएको संस्करण मुताबिक अनुसन्धान गरे-त्यसैले, अनुवादकको गैर-जाँचले अभियोजन मामिलामा कुनै शङ्का सिर्जना गर्दैन-दण्ड संहिता, १८६०-धारा ३०२।

अपिलहरू खारेज गर्दै, न्यायालयले यो निर्धारण गर्यो कि:

१.१ प्रमाणको बोझ। प्रमाण ऐनको धारा १०६ अभियोजनलाई उनीहरूको कर्तव्यको राहत दिन प्रस्तुत गरिएको थिएन तर यो त्यस्तो अवस्थालाई सामना गर्न बनाइएको हो जसमा अभियोजन पक्षलाई तथ्यहरू स्थापित गर्न असम्भव वा गाह्रो हुन्छ जुन विशेष गरी अभियुक्तको ज्ञानभित्र हुन्छ। [अनुच्छेद १४] [७६१-ख-ग]

१.२ माटो र ढुङ्गाले ढाकिएको काठको टुकामुनि लुकेको समान बोकने झोलामा शव फेला परेको थियो। अपीलकर्ताले घरमा ताला लगाएर आफ्नो पैतृक गाउँ गएपछि पुलिसले पहिलोपटक घरको ताला खोलेको थियो। तसर्थ, घर उनको कब्जामा थियो र त्यो घरमा कसैको पहुँच थिएन भन्ने यी पक्षहरूमा कुनै प्रश्नको अभावमा, उनको अनुपस्थितिमा कसैको घरमा पहुँच थियो भन्ने तथ्यलाई प्रमाणित गर्ने भार ऐनको धारा १०६ को सन्दर्भमा उनीमाथि नै थियो। अपीलकर्ताले घर भाडामा लिएको पीडब्लू-५ को गवाही द्वारा प्रमाणित भयो र पीडब्लू-३ को बयान को आधारमा, जो एक सिर्कमी हो र उही क्षेत्रमा बसिरहेको थियो, अपीलकर्ता ऐनको धारा १०६ अन्तर्गत अनुमानलाई गलत प्रमाणित गर्नमा दयनीय रूपमा असफल भयो। [अनुच्छेद २१]

[७६७-ख-ड]

२. अभियुक्त महिलाको सन्दर्भमा, उनको प्रकटीकरण बयानको आधारमा घरमा लुकाएको शव बरामद भएको प्रमाण छ, जहाँ उनी कथित रूपमा मृतक र उनका दुई बच्चाहरूसँग अन्य अपीलकर्तासँग बस्दै थिइन्।

माटो र ढुङ्गाले ढाकिएको काठको तख्तामुनि लुकेको शव बरामद गर्नु उनको दोषसिद्धि कायम राख्नका लागि उनको विरुद्धमा धेरै कडा आपत्तिजनक परिस्थिति हो। यस्तो आपत्तिजनक परिस्थिति बाहेक, त्यहाँ पीडब्लू-२ को बयान छ जसको अगाडि उनले स्वीकार गरेकी छिन्।

[अनुच्छेद २२] [७६७-ड-छ]

३. बङ्गाली संस्करण नेपालीमा अनुवाद गर्ने व्यक्तिलाई प्रथम सूचना प्रतिवेदन दर्ता गर्दा जाँच गरिएको थिएन भन्ने तर्क पूर्ण रूपमा महत्वहीन छ। यस्तो पहिलो सूचना प्रतिवेदन मृत्युको सूचनाको सन्दर्भमा मात्र थियो। अनुसन्धान अधिकारीले पहिलो सूचना रिपोर्टमा सूचनादाता द्वारा दिइएको संस्करण मुताबिक अनुसन्धान गरे। तसर्थ, अनुवादकको सोधपुछ नहुनुले अभियोजन मामिलामा कुनै शङ्का सिर्जना गर्दैन।

[अनुच्छेद २३] [७६७-छ-छ; ७६८-क]

४. मृत शरीरको पहिचान गर्न कुनै डिएनए परीक्षण गरिएको थिएन भन्ने तर्क मान्य छैन। मृतककी श्रीमतीले आफ्नो पतिको शव आफूसँग रहेको कोठामा काठको फल्याक मुनि लुकाएर राखेको बयानका आधारमा शव फेला परेको हो। उक्त बयानबाहेक पीडब्लू-३ ले मृतकको स्वेटर र माला जस्ता पहिरनबाट शवको पहिचान गरेको थियो। तसर्थ, उठाइएको तर्क समर्थनीय छैन।

[अनुच्छेद २४] [७६८-ख-ग]

शंभु नाथ मेहरा बनाम अजमेर राज्य एआइआर १९५६ एससि ४०४: [१९५६] एस. सि. आर. १९९; त्रिमुख मारोटी किर्कन बनाम महाराष्ट्र राज्य (२००६) १० एससिसि ६८१: [२००६] ७ पूरक.एससीआर १५६; निका राम बनाम हिमाचल प्रदेश राज्य (१९७२) २ एससीसी ८०: [१९७३] १ एससीआर ४२८; राजस्थान राज्य बनाम ठाकुर सिंह (२०१४) १२ एससीसी २११: [२०१४] ८ एससीआर १८; ज्ञानेश्वर बनाम महाराष्ट्र राज्य (२००७) १० एससीसी ४४५: [२००७] ४ एससीआर २४८; राम गुलाब चौधरी र अन्यहरु बनाम बिहार राज्य (२००१) ८ एससीसी ३११: [२००१] ३ सप्लीमेन्ट एससीआर २७९-निर्भर गरिएको।

सुदाम चरण दास बनाम उडिसा राज्य र अर्को (२०१४) २ एससीसी १४१: [२०१३] १० एससीआर २८४-उल्लेख गरिएको छ।

मामिला कानून सन्दर्भ

[२०१३] १० एससीआर २८४

अनुच्छेद ५

मा संदर्भित

[१९५६] एससिआर १९९	अनुच्छेद १५	मा आश्रित
[२००६] ७ पूरक एससिआर १५६	अनुच्छेद १६	मा आश्रित
[१९७३] १ एससिआर ४२८	अनुच्छेद १७	मा आश्रित
[२०१४] ८ एससिआर १८	अनुच्छेद १८	मा आश्रित
[२००७] ४ एससिआर २४८	अनुच्छेद १९	मा आश्रित
[२००१] ३ सप्लीमेन्टमा निर्भर थियो	एससिआर २७९	अनुच्छेद २० मा आश्रित

भारतको सर्वोच्च अदालतमा
आपराधिक अपीलीय क्षेत्राधिकार
आपराधिक अपील नं. सन् २०१४ को ४२७

रञ्जित कुमार हलदार..... अपिल्कर्ता (हरु)

विरुद्ध

सिक्किम राज्य ..... उत्तरदाता (हरु)

संग

आपराधिक अपील नं. सन् २०१५ को ४५८

निर्णय

हेमन्त गुप्ता, जे.

- १) वर्तमान अपिलहरू २५ नोभेम्बर, २०११ को साझा फैसलाबाट उठेकाछन्, जसले अपीलकर्ताहरूलाई नेताई मोहन्ताको मृत्युको कारणका लागि दोषी ठहर गर्दै सजाय कायम राखेकोछ।
- २) मृतकका भाइ भोला मोहन्त (पिडब्लु-१) ले डिसेम्बर २८, २००४ मा एफआइआर दर्ता गरेका थिए। मूल एफ. आइ. आर बङ्गाली भाषामा (प्रदर्शिनी १) दर्ता गरिएको थियो, जसलाई पछि नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको थियो। भोला मोहन्त (पिडब्लु-१) ले आफ्नो बयानमा भनेका छन् कि उनका

भाइ अभियुक्त रणजीत हलदरसँग कार्पेन्टरको काम गर्न आफ्नो परिवारसँग लाचुङको रबोम पावर हाउस गएका थिए। उनले आफ्नो मृतक भाइ, नेताई मोहन्तालाई अभियुक्त रञ्जित हलदर, उनका भतिजा पूरन बान्धु मण्डल र मृतककी पत्नी ममता मोहन्ताले हत्या गरेको बताए। उनले आफ्ना मृतक भाइको शव उनीहरू बस्ने रबोम स्थित घरभित्र गाडेको पनि बताए।

- ३) उनको बयानका आधारमा, रिन्जिड पाल्जोर भुटिया (पिडब्लु-१५) ले अनुसन्धान गरेका थिए। भोला मोहन्ताले दर्ता गरेको एफ. आइ. आरको सामग्री बङ्गाली भाषाबाट नेपाली भाषामा अनुवाद गर्न कृष्णकान्त बर्मनको सेवा लिएको उनले बताए। उनले जाम्याड भुटिया (पिडब्लु-५) को घरमा भएको घटना स्थलको भ्रमण गरे र रेखाचित्रको नक्सा तयार गरे अनि घटना स्थलको फोटो खिच्ने व्यवस्था पनि गरे। अभियुक्त ममता मोहन्ता घटनास्थलमा उपस्थित थिइन् जसलाई भोला मोहन्ता (पिडब्लु-१) ले ल्याएको थियो। (प्रदर्शनी ४) अभियुक्त ममता मोहन्ताको कथनलाई भारतीय प्रमाण ऐन, १८७२^१ को धारा २७ अन्तर्गत दर्ता गरिएको थियो। बयानका आधारमा, निवासस्थलको काठको भुइँमुनि लुकाएको मृतक नेताई मोहन्ताको शव भुइँको फर्श हटाएपछि बरामद भएको हो। डा. एस.डी. शर्मा (पीडब्लु-१२), एसटीएनएम अस्पतालका चिकित्सा सल्लाहकार पनि मृत शरीर निकाल्ने समयमा उपस्थित थिए। डोरीले बाँधेको बोरामा बेरेर राखिएको अवस्थामा शव फेला परेको थियो। रबोमको मौसम चिसो भएकाले शरीर सडेको छैन तर केही हदसम्म सुकेको छ।

---

1 छोटोकारीमा, 'ऐन'

मृत शरीरको पहिचान रवि देब (पिडब्लु-३) ले गरेका थिए। पोस्टमॉर्टम रिपोर्ट प्लोरदर्शनी २७ हो। अनुसन्धान अधिकारीले एउटा धारिलो किनारा नभएको (रन्डा), एउटा स्थानीय निर्मित 'अन्गेथी', एउटा 'बटाली' (कार्पेन्टरको औजार) र एउटा ताला कब्जा गरे। उनले घटनास्थलबाट माटोले ढाकिएका दुईवटा बोराहरू र विभिन्न आकारका दुईवटा डोरीका टुक्राहरू पनि कब्जा गरे।

- ४) मूल एफ.आइ.आर बङ्गालीमा अभिलेख गरिएको थियो जुन नेपालीमा अनुवाद गरिएको थियो तर अभियोजनकर्ताले कृष्णकान्त बर्मनलाई जसले बङ्गालीबाट नेपालीमा एफ. आइ. आर. अनुवाद गर्न सहयोग गरेका थिए उनको सोधपुछ गरेको छैन भनी अपीलकर्ताहरूका विद्वान वकिलले कडा तर्क गरेका छन्। कृष्णकान्त बर्मनले बताएअनुसार पहिलो सूचना प्रतिवेदन लेखे कुमार तामाङ (पिडब्लु-१४) लाई अभियोजन पक्षले सोधपुछ गरेको छ। अझ, एफ. आइ. आर. मजिस्ट्रेटलाई पठाइएको थिएन, त्यसैले, एफ. आइ. आरको पहिलो संस्करण श्रेययोग्य छैन। आधार आफै अस्थिर भएकाले सम्पूर्ण अभियोजनको कथा शङ्कास्पद छ।

- ५) अपीलकर्ताहरूका लागि विद्वान वकिलले सुदाम चरण दास बनाम उडिसा राज्य र अन्यको^२ फैसलामा भर परे र तर्क गरे की मजिस्ट्रेटलाई जानकारी दिनु अनुसन्धानमा घटनाहरूको आवश्यक शृंखला हो। यो पनि तर्क गरिएको छ कि त्यहाँ कुनै प्रमाण छैन कि बरामद गरिएको शव मृतक नेताई मोहन्ताको हो किनभने त्यसको कुनै डीएनए परीक्षण गरिएको थिएन। मृत शरीरको पहिचानको सन्दर्भमा साक्षीहरूको बयान असङ्गत छन्, त्यसैले अभियोजनले अपीलकर्ताहरूलाई दोषी ठहराउन परिस्थितिको शृंखला पूरा गरेको भन्न सकिँदैन।

---

२ (२०१४) २ एससीसी १४१

- ६) अपीलकर्ताहरूका लागि विद्वान वकिलले यो पनि तर्क दिएका छन् कि कथित मृत शरीरको उद्धारको समयमा अपीलकर्ताहरू घरमा बसिरहेका थिएनन्, त्यसैले, अभियोजन पक्ष यो प्रमाणित गर्न असफल भएको छ कि घर अपीलकर्ताहरूको कब्जामा थियो जब शव बरामत गरिएको थियो।
- ७) अभियोजन पक्षले जाम्याड भुटिया (पिडब्लु-५) लाई सोधपुछ गर्‍यो जसले आफ्नो घरमा दुईवटा कोठा रणजीत हलदरलाई भाडामा दिएको बताए। उनले रणजीत हलदरलाई अर्को घर निर्माणको काममा लगाएको पनि बयान दिएका छन्। सुरुमा अभियुक्तसँगै बस्दै आएका एक बालकले उक्त ठाउँ छोडेको उनले बयान दिएका छन्। पछि, एक जाना कार्पेन्टर आफ्नी श्रीमती र दुई साना बच्चाहरूसँग एउटै कोठामा सँगै बस्न थाले। एक महिनाभन्दा कम समयसम्म उनको घरमा बसेपछि, उनीहरू सबै ढोका बन्द गरेर घरबाट निस्किए। उनले उनीहरूलाई घरबाट बाहिर निस्किएको देखेको छैन। एक महिनापछि पुलिसले उनको घरमा कुनै कार्पेन्टर बसेको छ कि छैन भनेर पत्ता लगाउनु आए। उनले कार्पेन्टर बस्ने घर देखाए। त्यसपछि महिला अभियुक्तसँगै पुलिस उनको घरमा आएको थियो। कठघरामा उभिएकी अभियुक्त महिलाले घरको काठको भुइँमुनि रहेको ठाउँलाई औँल्याइन् जहाँ उनका पतिको शव लुकेको थियो। प्रहरीले भुइँबाट काठका टुक्राहरू हटाएर एउटा झोलामा हालेको मृत शरीर फेला पारे। त्यो शव सडेको अवस्थामा थियो र त्यहाँबाट दुर्गन्ध निस्किरहेको थियो। त्यहाँ उपस्थित एकजना डाक्टरले मृत शरीरको जाँच गरेका थिए। साक्षीले बयान दिए की उनी त्यो घरमा बस्दै नजहाँबाट शव बरामत भएको थियो। उनी आफ्नो परिवारसँग छुट्टै घरमा बस्छन्। अभियुक्त उक्त घरमा एक महिनाभन्दा कम समय बसेका थिए। अभियुक्त महिला पछि सामेल भइन्। पुलिस नआउन्जेल घरको ढोका ताला र चाबी बन्द रहेको उनले बताए।

८) रवि देब (पिडब्लु-३) पनि एक कारपेंटर हुन्। वहाँले दुवै अभियुक्तलाई चिन्थे। उनलाई नितार्ई मोहन्ताको मृत्यु भएको जानकारी दिइयो र पुलिसले बोलाएको थियो। उनको उपस्थितिमा प्रहरीले घरको एक भागको ढोकाको ताला तोड्यो। अपीलकर्ता ममता मोहन्तालाई उनका पतिको शव कहाँ छ भनेर सोधिएको थियो। उनले ओछ्यानमुनि मृतको शव लुकाएको ठाउँ भएको बताएपछि प्रहरीले त्यहाँ उपस्थित व्यक्तिहरूको सहयोगमा काठका टुक्राहरू हटाए। काठको टुक्रामुनि ढुङ्गा र माटो थियो। ढुङ्गा र माटो हटाएपछि, जुटले बनेको झोलामा लुकाएको एउटा शव फेला पर्यो जसको मुखलाई डोरीले बाँधिएको थियो। त्यसपछि शवलाई बाहिर निकालिएको थियो। उनले मृतकलाई मृतकले लगाएको पहिरन विशेष गरी स्वेटर र घाँटीमा लगाएको माला (तुलसी) र अनुहारको रूपबाट पनि पहिचान गरे।

९) डोमा लेप्चा (पिडब्लु-२) काजोर ब्लक पञ्चायतका उपाध्यक्ष हुन्। उनले भोला मोहन्त (पिडब्लु-१) नामक व्यक्तिले आफ्नो मृत भाइ नेताई मोहन्त बेपत्ता भएको सम्बन्धमा आफ्नो ग्राम पञ्चायतमा लिखित प्रतिवेदन पेस गरेको बताएकी छिन्। अपीलकर्ता ममता मोहन्तालाई भोला मोहन्त (पिडब्लु-१) ले ल्याएका थिए। रञ्जित हल्दरले ममता मोहन्ताको पतिको 'रन्डा' ले हत्या गरेको र शव उत्तरी सिक्किममा अन्तिम पटक बसेको भाडाको घरमा लुकाएको, ममता मोहन्ताले खुलासा गरिन्। घटनाको क्रममा उनका पतिलाई रणजित हल्दर र उनका भतिजा पूरन बान्धु मण्डलले डोरीले घाँटीमा कसेको र आफूले उनीहरूलाई सहयोग गरेको पनि उनले खुलासा गरिन्। डोमा लेप्चा (पिडब्लु-२) ममता मोहन्ताको अतिरिक्त न्यायिक स्वीकारोक्तिको साक्षी हुन्। सोधपुछमा, डोमा लेप्चा (पिडब्लु-२) ले मृतक नेताई मोहन्तलाई उनी आफ्नो घर नजिकै बस्दै गरेको कारणले गर्दा चिन्नसक्ने बताएकी थिइन्।

- १०) फुरबा लेप्चा (पिडब्लु-४) कजोर बस्ती, मङ्गनकी बासिन्दा हुन् र ममता मोहन्ताले दिएको खुलासा बयानकी साक्षी हुन् जसले गर्दा शव बरामद भएको थियो।
- ११) डा. एस.डी. शर्मा (पिडब्लु-१२) मृत शरीरको उद्धारको समयमा सम्बन्धित थिए। उनले शरीर मृत्युको अग्रिम चरणमा रहेको बताए। उनले बयान दिए की मृत्यु को समय दुई हप्ता भन्दा बढी भएको थियो र मृत्यु को कारण कुटिल बल द्वारा उत्पादित मृत्युपुर्व भएको सिर चोट को संयुक्त प्रभाव र लिगेचर द्वारा मृत्युपुर्व गला घाटेको कारणले गर्दा भएको थियो। मेडिकल कानुनी अटोप्सी प्रतिवेदन प्रदर्शनी २५ हो। शव फेला परेको ठाउँमा पोस्टमार्टम गरिएको थियो।
- १२) भोला मोहन्त (पिडब्लु-१) मृतक नेताई मोहन्तका भाइ र सूचनादाता हुन् जसको सूचनामा अभियोजन सुरु गरिएको थियो। उनले आफू अङ्ग्रेजी, हिन्दी वा नेपाली जान्दैन र बङ्गाली मात्र जान्दछन भनी बताए। उनले रणजित हल्दरलाई पहिले कहिल्यै नभेटेको बताए।
- १३) हामीले पक्षहरूका लागि विद्वान सल्लाहकारको सम्बन्धित तर्कहरू जाँच्नु अघि, ऐनको धारा १०६ निकाल्नु उचित हुनेछ, जुन तल पढन सकिन्छ:
- "१०६. विशेष गरी ज्ञानभिन्न तथ्य प्रमाणित गर्ने बोझ। - जब कुनै तथ्य विशेष गरी कुनै व्यक्तिको ज्ञानभिन्न हुन्छ, त्यो तथ्य प्रमाणित गर्ने भार त्यहि व्यक्तिमाथि हुन्छ।"
- १४) सामान्य नियम के हो भने प्रमाणको भार अभियोजनकर्ता माथि पर्छ। ऐनको धारा १०६ अभियोजनको कर्तव्यलाई राहत दिन प्रस्तुत गरिएको होइन तर यो त्यस्तो अवस्थालाई सामना गर्न बनाइएको थियो जसमा अभियोजन पक्षलाई तथ्यहरू स्थापित गर्न असम्भव वा गाह्रो हुन्छ जुन विशेष गरी अभियुक्तको ज्ञानमा हुन्छ।

१५) शंभु नाथ मेहरा बनाम अजमेर राज्यमा^३, अदालतले निम्नानुसार निर्धारित गर्यो:

"८. ... धारा १०६, धारा १०१ को अपवाद हो। धारा १०१ ले प्रमाणको बोझको बारेमा सामान्य नियम राखेको छ।

"जसले कुनै पनि आफूले दाबी गरेको तथ्यको अस्तित्वमा निर्भर कुनै पनि कानुनी अधिकार वा दायित्वको बारेमा अदालतबाट निर्णय चाहन्छ भने, उसले ती तथ्यहरू अवस्थित छन् भनेर प्रमाणित गर्नुपर्छ।"

चित्रण (क) ले भन्छ -

"'क' ले भन्छन् कि 'ख' ले गरेको अपराधका लागि 'ख' लाई सजाय अदालतले फैसला दिनुपर्नेछ भनि 'क' चाहन्छ।

३एआइआर १९५६ एससी ४०४

'ख' ले अपराध गरेको छ भनेर 'क' ले प्रमाणित गर्नुपर्छ।"

९. यसले सामान्य नियम राख्छ कि आपराधिक मामिलामा प्रमाणको भार अभियोजनकर्तामा हुन्छ र निश्चित रूपमा यसलाई त्यो कर्तव्यबाट मुक्त गर्ने धारा १०६ को उद्देश्य होइन। यसको विपरित, यो केही असाधारण मामिलाहरू पूरा गर्न बनाइएको छ जसमा अभियोजनकर्तालाई तथ्यहरूको प्रमाण गर्न असम्भव हुन सक्छ, वा कुनै पनि हिसाबले असमान रूपमा गाह्रो हुन सक्छ किनकि तथ्यहरू "विशेष गरी" अभियुक्तको ज्ञानभित्र स्थापित छ र जुन उनले कठिनाई वा असुविधा बिना प्रमाण गर्न सक्छन। "विशेष गरी" शब्दले यसलाई जोड दिन्छ। यसको अर्थ ती तथ्यहरू हुन् जुन पूर्व-प्रमुख वा असाधारण रूपमा उनको ज्ञानभित्र छन्। त्यो धारालाई अन्यथा व्याख्या गर्नुहो भने, यसले निकै चाखलाग्दो निष्कर्ष निकाल्छ कि हत्याको मामिलामा अभियुक्तमाथि आफूले हत्या गरेको छैन भनेर प्रमाणित गर्ने भार उनीमाथि पर्छ, किनभने उसले अपराध गरेको हो वा होइन भन्ने बारे ऊभन्दा राम्रो कसलाई थाहा हुन सक्छ। यो स्पष्ट छ कि त्यो अभिप्राय हुन सक्दैन र प्रिभी परिषदले दुई पटक यस धाराको अर्थ लगाउन अस्वीकार गरेको छ, जस्तो कि भारत बाहिरका केही अन्य ऐनहरूमा पुनः प्रस्तुत गरिएको छ, जसको मुताबिक अभियुक्त व्यक्तिले गरेको अपराध उनले गरेको छैन भनेर देखाउने भार उनी माथि हुन्छ। यी मुद्दाहरू एट्टीगाले बनाम सम्म्राट [एईआर १९३६ पिसी १६९] र सेनेविरत्नेभ. र. [(१९३६) ३ सबै इआर ३६, ४९] हुन्।

XXXXXX

११. हामी बुझ्छौं कि चित्रणले चित्रण गरेको खण्डको पूर्ण सामग्री समाप्त गर्दैन र समान रूपमा यसले यसको दायरा घटाउन वा विस्तार गर्न सक्दैन; र यदि केही तथ्यहरूको ज्ञान अभियोजन पक्षलाई धेरै उपलब्ध छ भने, यदि अभियोजन पक्षले, अभियुक्तको रूपमा उचित परिश्रम गर्न रोज्छ भने, तथ्यहरू अभियुक्तको ज्ञानभित्र "विशेष गरी" छ भन्न सकिँदैन। यो एउटा यस्तो धारा हो जसलाई सामान्य रूपमा विचार गर्नुपर्छ; र सुविधाको सन्तुलन र श्रमको अनुपात जुन केही तथ्यहरू पत्ता लगाउन र प्रमाणित गर्नमा संलग्न हुनेछ जुन मुद्दाको तुच्छताको बिरुद्ध सन्तुलित हुन्छ र अभियुक्तले तिनीहरूलाई प्रमाणित गर्न सक्ने सहजता, यी सबै विषयहरू हुन् जसलाई

ध्यानमा राख्नुपर्छ। यो धारा कानूनको सुप्रतिष्ठित नियमलाई कमजोर पार्न प्रयोग गर्न सकिँदैन, येस्तो मुद्दामा बाहेक जुन एउटा धेरै असाधारण वर्गमा पर्छ, र त्यो भार अभियोजन पक्षमा हुन्छ र कहिल्यै परिवर्तन हुँदैन।"

- १६) अर्को प्रतिवेदन गरिएको फैसला - त्रिमुख मरोटी किर्कोन बनाम महाराष्ट्र राज्य^५ मा, अदालतले अभियुक्त विरुद्ध आफ्नी पत्नीको हत्या गरेको आरोप लगाइएको अवस्थालाई विचार गर्‍यो। अभियोजन पक्षले अपराधको आयोग हुनुभन्दा केही समयअघि उनीहरूलाई सँगै देखिएका थिए वा अपराध अपीलकर्ताको सामान्यतया बस्ने घरमा भएको थियो भनेर देखाउने प्रमुख प्रमाणमा सफल भयो। अदालतले निम्नानुसार निर्धारित गर्यो:

"२२. जहाँ एक अभियुक्त लाई आफ्नी पत्नीको हत्या गरेको आरोप लगाइएको छ र अपराध गर्नुभन्दा केही समयअघि उनीहरू सँगै देखिएका थिए वा पति सामान्यतया बसोबास गर्ने घरमा अपराध भएको देखाउने प्रमुख प्रमाणमा अभियोजन पक्ष सफल भएको छ भने, यो लगातार मानिएको छ कि यदि अभियुक्तले पत्नीलाई कसरी चोट भएको थियो भन्ने स्पष्टीकरण दिएको छैन भने, यो एक बलियो परिस्थिति हुनेछ जसले अभियुक्त अपराधका लागि जिम्मेवार छ भन्ने सङ्केत गर्दछ। निका राम बनाम एच.पी. राज्य [(१९७२) २ एससिसि ८०: १९७२ एससिसि (सिआरआइ) ६३५: एआइआर १९७२ एससि २०७७] मा यो अवलोकन गरिएको थियो कि अभियुक्त एकलै आफ्नी श्रीमतीसँग घरमा हुँदा श्रीमतीको "खुखरी" का साथ हत्या गरिएको थियो र उनीसँगको अभियुक्तको सम्बन्ध तनावपूर्ण थियो भन्ने तथ्यले अभियुक्तद्वारा कुनै ठोस स्पष्टीकरणको अभावले गर्दा अभियुक्तको अपराधलाई ओँल्याउँछ। गणेशलाल बनाम महाराष्ट्र राज्य [(१९९२) ३ एससिसि १०६: १९९३ एससिसि (सिआरआइ) ४३५] मा अपीलकर्ता विरुद्ध उनकी पत्नीको हत्याको लागि मुद्दा चलाइयो जुन उनको घरभित्र भएको थियो। यो अवलोकन गरिएको थियो कि जब मृत्यु उनको हिरासतमा हुँदा भएको हो भने, तब अपीलकर्ताले धारा ३१३ सीआरपीसी अन्तर्गत आफ्नो बयानमा उनको पत्नीको मृत्युको कारणका लागि प्रशंसनीय व्याख्या दिन बाध्य हुनेछ। अभियोजन मुद्दाको अस्वीकार मात्र र कुनै स्पष्टीकरणको अनुपस्थितिमा, अभियुक्तको निर्दोषतासँग असङ्गत मानिएको थियो, तर अपीलकर्ता आफ्नी पत्नीको हत्या गरेकोमा मुख्य अभियुक्त हो भन्ने परिकल्पनासँग अनुरूप थियो। यु.पी. राज्य बनाम

डा. रवीन्द्र प्रकाश मित्तल [(१९९२) ३ एससीसी ३००:१९९२ एससीसी (क्राई)
६४२: एआईआर १९९२ एससी २०४५] चिकित्सा प्रमाणले श्रीमतीको मध्य
रात वा बिहान घाँटी घाँटेर मृत्यु भएको र केरोसिन छर्केर उनको शरीरमा
आगो लगाएको खुलासा गरेको छ।

४(२००६)१० एससीसी ६८१

पतिको बचावमा भनिएको थियो की श्रीमतीले आफैलाई जलाएर आत्महत्या गरेकी थिइन् र पति त्यस समयमा घरमा थिएनन्। श्रीमतीले आफन्तलाई लेखेको पत्रहरूले पतिले श्रीमती माथि दुर्व्यवहार गरेको र उनीहरूको सम्बन्ध तनावपूर्ण रहेको देखाएको थियो र थप प्रमाणले उनीहरू दुवैजना राती एउटै कोठामा रहेको देखाएको थियो। यो निर्णय गरियो कि त्यो परिस्थितिको शृङ्खला पूर्ण थियो र पति नै थिए जसले आफ्नी श्रीमतीको घाँटी निचरेर हत्या गरेको प्रमाण भएको हुनाले, तदनुसार यस अदालतले उच्च अदालतको फैसला जसले अभियुक्तलाई निर्दोष ठहर गरेको थियो त्यसलाई उल्ट्याइदियो र आईपीसी धारा ३०२ अन्तर्गत पतिलाई दोषी ठहर गर्‍यो। टि.एन राज्य बनाम राजेन्द्रन [(१९९९) ८ एससीसी ६७९:२००० एससीसी (क्रि) ४०] श्रीमतीलाई आगो लागेको झुपडीमा मृत फेला परेको थियो। प्रमाणले देखायो कि अभियुक्त र उनकी श्रीमती लगभग रातीको ९.०० बजी तिर झुपडीमा सँगै देखिएका थिए र झुपडीमा आगो लागेपछि अभियुक्त बिहान छतबाट बाहिर निस्किए। उनको स्पष्टीकरण थियो कि यो आकस्मिक आगलागीको घटना थियो जसको परिणामस्वरूप उनकी श्रीमती र एउटी छोरीको मृत्यु भएको थियो। मेडिकल प्रमाणले देखायो कि श्रीमतीको मृत्यु घाँटीमा भएको दबाबले गर्दा निसासिएको कारण भएको थियो, जुन चोटका कारण भएको थिएन। अभियुक्त (पति) नै अपराधको अपराधी थियो भन्ने निष्कर्षमा पुग्न कुनै हिचकिचाहट हुन नसक्ने भनि निर्णय गरिएको थियो।"

१७) निका राम बनाम हिमाचल प्रदेश राज्य^५ मा दिएको अर्को फैसलामा, यो निर्णय गरिएको थियो कि अभियुक्तद्वारा कुनै ठोस स्पष्टीकरणको अभावमा अभियुक्त अपराधका लागि जिम्मेवार हुन्छ भन्ने सङ्केत गर्दछ। अदालतले निम्नानुसार निर्धारित गर्‍यो:

"१६. अभियुक्तको घरमा अभियुक्त र मृतक चुरी मात्र बस्थे भन्ने कुरा गिर्जु पीडब्लुको प्रमाणमा छ। अभियुक्तका काका मणि राम (पीडब्लू ८) र स्कुलका शिक्षक भगत राम (पीडब्लू १६) को बयानमा पनि यस्तै प्रभाव छ। भगत रामका अनुसार उनले घटनाको दिन अभियुक्त र मृतकलाई उनीहरूको घरमा सँगै देखेका थिए। मनिराम (पीडब्लू ८) ले अभियुक्तलाई रातीको ३ बजे आफ्नो घरमा देखे, जबकि पोशु राम (पीडब्लू ७) ले घटनाको दिनको साँझ अभियुक्त र मृतकलाई उनीहरूको घरमा देखे।

५ (१९७२) २ एससीसी ८०

घटनाको दिन अभियुक्त मृतकको घरमा भएको कुरा पनि अभियुक्तले अस्वीकार गरेन। योजना पीएम अनुसार, अभियुक्तको घरमा एउटा आवासीय कोठा, अर्को सानो कोठा र बरामदा रहेको छ। त्यो योजनाको शुद्धता ए.आर वर्मा पर्यवेक्षक (पीडब्लू ५) द्वारा प्रमाणित गरिएको थियो। खोखरीसँग मृतकको हत्या हुँदा घरमा मृतक चुरीसँग अभियुक्त एकलै थिए भन्ने तथ्य र मृतकसँग अभियुक्तको सम्बन्ध तनावपूर्ण भएको तथ्य, पछि देखाइएझैं, उनीद्वारा कुनै ठोस स्पष्टीकरणको अभावमा, अभियुक्तको अपराधलाई औँल्याउँछ।"

- १८) राजस्थान राज्य बनाम ठाकुर सिंहमा^६, यस अदालतले यो सिद्धान्तलाई दोहोर्याएको छ कि अभियुक्त विरुद्ध अपराध प्रमाणित गर्ने भार अभियोजन पक्षमा हुनेछ, तर अपराधसँग सम्बन्धित केही तथ्यहरू हुन सक्छन् जुन अभियुक्तलाई मात्र थाहा हुन सक्छ। अदालतले निम्नानुसार निर्धारित गर्यो:

"२२. तसर्थ, कानूनले राम्रोसँग तय गरेको छ कि अभियुक्त विरुद्ध अपराध प्रमाणित गर्ने भार अभियोजन पक्षमा हुन्छ, तर त्यहाँ अपराधसँग सम्बन्धित केही तथ्यहरू हुन सक्छन् जुन अभियुक्तलाई मात्र थाहा हुन सक्छ, वा अभियोजनका लागि प्रमाण गर्न लगभग असम्भव हुन सक्छ। यी तथ्यहरू अभियुक्तद्वारा व्याख्या गर्न आवश्यक पर्नेछ र यदि उसले त्यसो गरेन भने, ती तथ्यहरूको आधारमा अभियुक्तको अपराधलाई औँल्याउने बलियो परिस्थिति हुनेछ।"

- १९) दनानेश्वर बनाम महाराष्ट्र राज्यमा^७, यस अदालतले निम्नानुसार निर्धारित गर्यो:

"१०. मृतकको हत्या उनको वैवाहिक घरमा भएको थियो भन्ने कुरामा हामीअघि विवाद भएको छैन। यो अपराध अरु कसैद्वारा गरिएको थियो भन्ने कुरा अपीलकर्ताको मामिला छैन। यो उनको मामिला पनि छैन कि उक्त अपराध गर्नेसक्ने बाहिरी व्यक्तिको सम्भावना थियो। एउटा सान्दर्भिक परिस्थिति यो हो कि जब दम्पतीलाई अन्तिम पटक त्यस्तो परिसरमा संगै देखिएको थियो जहाँ बाहिरी व्यक्तिसँग कुनै पहुँच छैन भने, येस्मा पत्नीको अप्राकृतिक मृत्युको कारण बताउने काम पतिको हुनेछ।"

६ (२०१४) १२ एससीसी २११

७ (२००७) १० एससीसी ४४५

राज कुमार प्रसाद तामारकर बनाम बिहार राज्य [(२००७) १० एससीसी ४३३
मा: (२००७) ३ एससिसि (क्रि) ७१६: (२००७) १ स्केल १९] मा यस अदालतले
निर्धारित गर्यो: (एससिसी पृ. ४४०, अनुच्छेद २२-२३)

"२२. विद्वान सत्र न्यायाधीश र उच्च अदालतले ध्यान दिएका घटनाहरूको परिप्रेक्ष्यले स्पष्ट रूपमा देखाउँछ कि घटना भएको समयमा मृतक र प्रतिवादी मात्र शयनकक्ष र त्यसलाई जोड्ने छतमा उपस्थित थिए। त्यहाँ अरु कोही थिएनन्। मृतक उषा देवीको मृत्युको कारण बन्दुकको गोलीबाट भएको भन्ने तथ्य विवादित छैन। छत र शयनकक्ष एकअर्कासँग जोडिएको छ भन्ने तथ्य विवादमा छैन।

२३. शवपरीक्षा प्रतिवेदनले चोट (i) को सन्दर्भमा 'कालो र कम्ति जलेको' अस्तित्वमा रहेको देखाएको छ। प्रयोग गरिएको भनिएको बन्दुकको प्रकृतिलाई ध्यानमा राख्दै कालो र कम्ति जलेको अवस्थाले स्पष्ट रूपमा देखाउँछ कि गोली छोटो दूरीबाट चलाइएको थियो। लगभग २ फिटदेखि ३ फिटको दूरीबाट गोली चल्दा मात्र कालोहुनु वा कम्ति जल्नु सम्भव हुन्छ। त्यसकारण, मृतकलाई ६ फिटभन्दा बढी दूरीबाट गोली हानेर कसैले मरेको हुनसक्ने अवस्था छैन। चोटको स्थान पनि महत्वपूर्ण छ। चोट लागेको घाउ गलाबेला (निधारको बिचमा) मा फेला परेको थियो। मृतकलाई छोटो दूरीबाट मार्नचाहने व्यक्तिले पनि यस्तै गरेको हुनुपर्छ भनेर देखाउन यसले तय गर्छ। यसरी, छतमा नभएको कुनै पनि अन्य व्यक्तिले यस प्रकारको चोट पुर्याउनु सक्ने कम्ती सम्भावना थियो। एकचोटि अभियोजनपक्षले सम्बन्धित समयमा कोठा र छत दम्पतीको विशेष कब्जामा रहेको देखाउन सक्षम भएपछि, प्रमाणको भार उत्तरदाता माथि हुनेछ कि कुन परिस्थितिमा आफ्नी पत्नीको मृत्यु भएको थियो। जिम्मेवारी उनीमाथि थियो। उनीले त्यसलाई प्रदर्शन गर्न असफल भए।"

२०) राम गुलाब चौधरी र अन्यहरु बनम बिहार राज्य मा, यस अदालतले निम्नानुसार निर्धारित गर्‍यो:

"२४. अन्यथा पनि, हाम्रो विचारमा, यो एउटा मामिला हो जहाँ प्रमाण ऐनको धारा १०६ लागू हुनेछ। कृष्णानन्द चौधरीलाई क्रूरतापूर्वक आक्रमण गरिएको थियो र त्यसपछि छातीमा छुरा प्रहार गरिएको थियो। यसरी बिजोय चौधरीले "ऊ अझै जीवित छ र मार्नुपर्छ" भनेपछि छुरा-प्रहार भएको थियो। त्यसपछि अपीलकर्ताहरूले शव लिएर गए। त्यसपछि कृष्णानन्द चौधरीसँग के भयो भनेर विशेष गरी अपीलकर्ताहरूको ज्ञानमा छ। अपीलकर्ताहरूले शव लिएपछि के गरे भन्नेबारे कुनै स्पष्टीकरण दिएका छैनन्। कृष्णानन्द चौधरी त्यसबेला देखि जीवित देखिएनन्। स्पष्टीकरणको अभावमा, र यस तथ्यलाई ध्यानमा राख्दै कि अपीलकर्ताहरूले केटालाई शङ्का गरिरहेका थिए कि उसले परिवारको बालकको अपहरण गरी हत्या गरेको थियो, र यो अपीलकर्ताहरूको माथि स्पष्टीकरण दिनु थियो कि उनीहरूले बालकलाई लगेपछि बालक माथि के गरेका थिए। जब अपहरणकर्ताहरूले अदालतबाट त्यो जानकारी लुकाए भने, उनीहरूले केटाको हत्या गरेको निष्कर्ष निकाल्न हरेक औचित्य छ। यद्यपि प्रमाण ऐनको धारा १०६, अभियुक्तको अपराधलाई उचित शङ्काभन्दा बाहिर प्रमाणित गर्ने बोझ जुन अभियोजनपक्ष माथि रहेको छ, त्यसलाई राहत दिने उद्देश्यले भनाएको नहुनसक्छ, तर यो धारा वर्तमान जस्ता मामिलाहरूमा लागू हुनेछ, जहाँ अभियोजन पक्षले तथ्यहरू प्रमाणित गर्न सफल भएका छन् जसबाट मृत्युको सम्बन्धमा उचित निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ। अपीलकर्ताहरूले आफ्नो विशेष ज्ञानको आधारमा एउटा स्पष्टीकरण प्रस्तुत गर्नुपर्छ जसले अदालतलाई फरक निष्कर्ष निकाल्न नेतृत्व दिनसक्छ। त्यसकारण, हामी श्री मिश्रको यस निवेदनमा कुनै सार देख्दैनौं।"

२१) यस पृष्ठभूमिमा, अपीलकर्ताहरूका लागि विद्वान वकिलको तर्क गरेको छ मृत शरीरको उद्धार ममता मोहन्ताको आग्रहमा भएको थियो र अपीलकर्ता-रणजित हल्दरले दिएको खुलासा बयानको आधारमा कुनै रिकभरी भएको छैन। तसर्थ, मृतककी पत्नीको बयानमा मृत शरीरको उद्धार भएकोमा, अपीलकर्ताको विरुद्धमा प्रयोग गर्न सकिँदैन। हामीले उक्त तर्कमा कुनै योग्यता फेला पारेनौं। अभियोजन पक्षका साक्षीहरू जस्तै जाम्याड भुटिया (पिडब्लु-५) को सामान्य बयान रवि देब (पिडब्लु-३) द्वारा पुष्टि गरिएको छ कि रबोमको घर अपीलकर्ता-रणजित हल्दरले भाडामा लिएको थियो।

८ (२००१) ८ एससीसी ३११

माटो र ढुङ्गाले ढाकिएको काठको टुक्राहरूमुनि लुकेको बोक्ने झोलाभिन्न मृत शरीर फेला परेको थियो। साक्षीहरूमाथि गरिएको जिरहले रणजित हल्दरले परिसर भाडामा लिएको कुरा कुनै पनि हिसाबले विवादित रहेको बताउँदैन। रणजीत हल्दरले घरमा ताला लगाएर आफ्नो पैतृक गाउँ गएपछि पहिलोपटक पुलिसले घरको ताला खोलेकोमा कुनै विवाद छैन। तसर्थ, घर उनको कब्जामा थियो र त्यो घरमा कसैको पहुँच थिएन भन्ने यी पक्षहरूमा कुनै प्रश्नको अभावमा, उनको अनुपस्थितिमा कसै अन्य व्यक्तिको त्यो घरमा पहुँच थियो भन्ने तथ्यलाई प्रमाणित गर्ने भार ऐनको धारा १०६ को सन्दर्भमा उनीमाथि थियो। अपीलकर्ता रणजित हल्दरले अभियोजन पक्षका साक्षीहरूलाई आफूले भाडामा लिएको घरमा अन्यहरूको प्रवेश गर्ने सम्भावनाबारे सुझाउ दिएका छैनन्। रञ्जित हल्दरले घर भाडामा लिएका थिए भन्ने जम्याङ भुटिया (पिडब्लु-५) को गवाही प्रमाणित भएको छ र सोही क्षेत्रमा बसोबास गर्ने कार्पेन्टर रवि देब (पिडब्लु-३) को बयानको आधारमा अपीलकर्ता रञ्जित हल्दरले ऐनको धारा १०६ अन्तर्गतको धारणालाई खण्डन गर्नमा दयनीय रूपमा असफल भएका छन्।

२२) अपीलकर्ता ममता मोहन्ताको सन्दर्भमा, उनको खुलासा बयानको आधारमा त्यस घरमा लुकाएको शव बरामद भएको प्रमाण छ, जहाँ उनी कथित रूपमा मृतक र उनका दुई बच्चाहरूसँगै अन्य अपीलकर्तासँग बस्दै आएकी थिइन्। माटो र ढुङ्गाले ढाकिएको काठको तख्तामुनि लुकेको शव बरामद भएको हुनाले ममता मोहन्ताको दोषसिद्धि कायम राख्नका लागि निकै कडा परिस्थिति हो।

यस्तो आपत्तिजनक परिस्थिति बाहेक, डोमा लेप्चा (पिडब्लु-२) को बयान छ जसको अगाडि ममता मोहन्ताले आफ्नो अपराध स्वीकार गरेकी छिन्। फुरबा लेप्चा (पिडब्लु-४) डोमा लेप्चा (पिडब्लु-२) का पति हुन् जसले यस गवाहीलाई समर्थन गर्छन्।

- २३) बङ्गाली संस्करणलाई नेपालीमा अनुवाद गर्ने कृष्णकान्त बर्मनलाई माथि उल्लेख गरिएको प्रथम सूचना प्रतिवेदन दर्ता गर्दा जाँच गरिएको थिएन भन्ने तर्क पूर्ण रूपमा अनावश्यक हो। त्यो प्रथम सूचना प्रतिवेदन मृत्युको सूचनाको सन्दर्भको लागि मात्र थियो। अनुसन्धान अधिकारीले प्रथम सूचना रिपोर्टमा सूचनादाताले दिएको संस्करणको मुताबिक अनुसन्धान गरेका छन्। तसर्थ, कृष्णकान्त बर्मनको सोधपुछ नहुनुले अभियोजन मुद्दामा कुनै शङ्का सिर्जना गर्दैन।
- २४) मृत शरीर को पहिचान गर्न को लागि कुनै डीएनए परीक्षण गरिएको थिएन भन्ने तर्कको सन्दर्भमा, त्यो तर्कसंगत छैन। मृतककी श्रीमतीको बयानमा मृत शरीर बरामद भएको छ जसले खुलासा बयानमा आफ्नो पतिको शव उनको कब्जामा रहेको कोठामा काठको टुकामुनि लुकाएको बताएकी छिन्। उक्त बयान बाहेक, रवि देब (पिडब्लु-३) ले मृतकको स्वेटर र माला जस्ता पहिरनबाट मृत शरीरको पहिचान गरेको थियो। मृत शरीर मृतकको थिएन भन्ने प्रभावमा कुनै पनि साक्षीलाई सोधपुछ गरिएको थिएन। तसर्थ, उठाइएको तर्क समर्थनीय छैन।
- २५) तलका दुवै अदालतले मृतक नेताई मोहन्ताको मृत्युका लागि जिम्मेवार व्यक्तिहरूको रूपमा अपीलकर्ताहरूको दोषसिद्धि भएको सही रूपमा अभिलेख गरेको छ।

फलस्वरूप, हामीले तलका अदालतहरूद्वारा पारित निर्णयमा कुनै त्रुटि फेला पारेनौं, जसमा कुनै हस्तक्षेपको खाचो पर्दैन। तदनुसार, दुवै अपिलहरू खारेज हुन्छन्।

.....जे
(एल. नागेश्वर राव)

.....जे
(हेमन्त गुप्ता)

नयाँ दिल्ली; जुलाई
२५, २०१९।